

ANAYASAL DEVLET İLKESİ BAĞLAMINDA İNSAN HAKLARI İLE GÜVENLİK ARASINDAKİ DENGE

The Balance Between Human Rights and Security in the Context of the Constitutional State Principle

Dr. Öğr. Gör. Özer ASLAN*

Geliş Tarihi: 16.08.2025 | Yayına Kabul Tarihi: 30.12.2025

Öz

Bu çalışma, anayasal devlet ilkesi bağlamında insan hakları ile kamu güvenliği arasında kurulması gereken dengeyi kuramsal ve hukuksal bir perspektiften ele almaktadır. Devletin varlık nedeni olan güvenliği sağlama yükümlülüğü, özellikle anayasal düzenin korunması, kamu düzeninin devamlılığı ve toplumsal istikrar açısından vazgeçilmez bir sorumluluktur. Ancak bu sorumluluk, bireyin temel hak ve özgürlükleri ile çatışma potansiyeli taşıdığından, anayasal devletin sınırlarını ve hukuk devleti ilkelerinin güvencelerini gündeme getirir. Çalışmada, güvenliğin yalnızca istisnai durumlara özgü bir tedbir değil; anayasal sistem içinde sürekli ve meşru bir kamu amacı olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bununla birlikte, güvenlik politikalarının anayasal normlar ile uyumlu olması; keyfilikten uzak, ölçülü, öngörülebilir ve yargı

Abstract

This study examines the balance that must be established between human rights and public security in the context of the constitutional state principle from both theoretical and legal perspectives. The obligation to provide security, which is the *raison d'être* of the state, is an indispensable responsibility, especially in terms of the protection of the constitutional order, the continuity of public order and social stability. However, when this responsibility has the potential to conflict with the fundamental rights and freedoms of the individual, it brings to the agenda the limits of the constitutional state and the guarantees of the principles of the rule of law. The study argues that security should not be considered as a measure specific to exceptional cases only, but as a permanent and legitimate public purpose within the constitutional system. However, it is mandatory for the sustainability

* Polis Akademisi Başkanlığı, aslan.ozer@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8531-4097.

denetimine açık biçimde uygulanması, anayasal devlet ilkesinin sürdürülebilirliği açısından zorunludur. Normatif analiz yöntemiyle yürütülen araştırmada, insan haklarının sınırlanabilirliği, orantılılık ilkesi, hukuk devleti bağlamında güvenliğin pozisyonu ve yargısal denetimin önemi üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak, güvenliğin sağlanması ile hakların korunması arasında mutlak bir çelişki değil; anayasal ilkeler zemininde kurumsallaşmış, karşılıklı tamamlayıcılık ilişkisi kurulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anayasal Devlet, Güvenlik, Kamu Güvenliği, Doğa Durumu, İnsan Hakları.

of the constitutional state principle that security policies are compatible with constitutional norms; that they are implemented in a manner that is free from arbitrariness, measured, predictable, and open to judicial review. In the research conducted with the normative analysis method, the delimitability of human rights, the principle of proportionality, the position of security in the context of the rule of law and the importance of judicial review were emphasized. As a result, it is emphasized that there is no absolute contradiction between the provision of security and the protection of rights; rather, a mutually complementary relationship should be established institutionally on the basis of constitutional principles.

Keywords: Constitutional State, Security, Public Safety, State of Nature, Human Rights.

GİRİŞ

Anayasal devlet, hukukun üstünlüğü ilkesini temel alarak devletin eylem ve işlemlerinin anayasal sınırlar içinde kalmasını öngören bir yönetim biçimini ifade eder. Bu yönetim anlayışında, devletin varlık nedeni; düzen ve güvenliği sağlamanın yanında bireyin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Ancak tarihsel ve pratik deneyimler göstermektedir ki, özellikle kriz dönemlerinde güvenlik kaygıları ağır bastığında, anayasal güvenceler zayıflatılabilmekte ve insan hakları çeşitli gerekçelerle kısıtlanabilmektedir. Bu bağlamda, anayasal devletin en temel sınavlarından biri, kamu güvenliği ile birey özgürlüğü arasındaki hassas dengeyi koruyabilme kapasitesidir.

Günümüzde güvenlik olgusu, fiziki tehditlerin bertaraf edilmesinin yanında siyasal iktidarın meşruiyetini pekiştiren, yönetsel öncelikleri belirleyen ve birey-devlet ilişkisini şekillendiren temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda güvenlik, devletin varoluşsal görevlerinden biri olarak görülmekte ve çoğu zaman temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında gerekçe olarak kullanılmaktadır. Ancak anayasal devlet ilkesine dayanan bir hukuk düzeninde, hak ve özgürlükler yalnızca belirli koşullar altında ve öngörülebilir sınırlar çerçevesinde sınırlanabilir. Zira güvenliğin sağlanması, insan haklarının ortadan kaldırılması pahasına değil, bu haklarla birlikte ve onların güvencesi altında gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla anayasal devletin meşruiyeti, güvenlik politikalarının anayasa ve hukuk normlarıyla uyumlu biçimde yürütülmesiyle mümkündür. Aksi hâlde güvenlik olgusu, insan haklarının aşındırılması için kullanılan bir aparata dönüştürülebilir ve bu da anayasal düzenin temel ilkeleriyle çelişen bir durum yaratabilir.

Çalışmada kullanılan "güvenlik" kavramının, bireyin kişisel güvenliğine değil, kamu otoritesinin sürekliliğini, toplumsal düzenin korunmasını ve kolektif yaşamın güvence altına alınmasını ifade eden *kamu güvenliği* anlamında ele alınmaktadır. Dolayısıyla çalışma boyunca incelenen özgürlük-güvenlik dengesi, kişisel güvenliğe yönelik müdahalelerden değil; kamu düzeni amacıyla yapılan sınırlamalardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, güvenlik ve özgürlük arasındaki ilişki tarihsel süreçte farklı biçimlerde tartışılmış, özellikle güvenliğin sağlanması adına özgürlüklerin ne ölçüde sınırlandırılabilceği önemli bir anayasal mesele olarak gündeme gelmiştir.

Güvenlik kaygısı ile hak ve özgürlüklerin sınırlanması arasındaki dengenin sağlanması, anayasal devletin temel sorumluluk alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, güvenlik gerekçesiyle yapılan müdahalelerin meşruluğu, hukuki sınırlar ve anayasal ilkeler doğrultusunda denetlenmelidir. Aksi takdirde, insan haklarının askıya alındığı, otoriterleşmeye açık ve keyfi uygulamalara zemin hazırlayan bir yönetim anlayışı ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, anayasal devlet anlayışında güvenliğin sağlanması, insan haklarının yok sayılması pahasına değil, haklarla birlikte var edilen bir güvenlik perspektifiyle mümkündür.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, 'Anayasal devlet ilkesinin ışığında, insan hakları ile kamu güvenliği arasındaki denge nasıl kurulmalıdır?' sorusudur. Bu çerçevede çalışma, öncelikle anayasal devletin kuramsal temellerini ve tarihsel gelişimini incelemekte; ardından insan haklarının sınırlandırılabilirliği ile güvenlik gereksinimi arasındaki hukuksal sınırları analiz etmektedir. Araştırma yöntemi olarak, normatif analiz ve doküman incelemesi tercih edilmiştir. Bu bağlamda kavramlar arası ilişkiler teorik bir çerçevede yorumlanmıştır.

Çalışmanın amacı, anayasal devlet ilkesi bağlamında insan hakları ile güvenlik arasındaki ilişkinin kuramsal temellerini incelemek ve bu ilişkinin modern hukuk sistemlerinde ne tür sorunlar ve çelişkiler ürettiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, öncelikle güvenlik kavramı ve anayasal devlet ilkesi açıklanacak; ardından güvenlik ile insan hakları arasındaki karşılıklı etkileşim incelenecek; son olarak da bu ilişkinin toplum düzeni açısından taşıdığı önem değerlendirilecektir.

1. GÜVENLİK, İNSAN HAKLARI VE ANAYASAL DEVLET İLİŞKİSİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Güvenlik Olgusu

Güvenlik kavramı literatürde; ulusal güvenlik, insani güvenlik, toplumsal güvenlik ve kamu güvenliği gibi çeşitli biçimlerde ele alınmaktadır. Devlet perspektifinden bakıldığında ise güvenlik çoğunlukla "ulusal güvenlik" ya da "kamu güvenliği" terimleri üzerinden tanımlanmaktadır. Bu iki kavram kimi zaman birbirinin yerine kullanılsa da aralarında belirli bir anlam farkı bulunmaktadır. Devlete yönelen tehlikenin düzenli askerî güçlerin müdahalesini gerektirdiği durumlar "ulusal güvenlik" kapsamında değerlendirilmektedir; buna karşılık bu seviyeye ulaşmayan ve daha sınırlı tedbirlerle giderilebilecek tehditler ise "kamu güvenliği" kavramı ile ifade edilmektedir (Acar, 2019: 4). Dolayısıyla bu bölümde güvenlik kavramı, "kamu güvenliği" anlamına karşılık gelen bir çerçevede ele alınacaktır.

Misalli sözlüğe göre güvenlik; "Tehlikeden uzak bulunma, emin olma durumu, güven, emniyet, asayiş: Güvenlik güçleri" anlamına gelmektedir (Ayverdi, 2010: 449).

Kavramın epistemolojik kökenine bakıldığında, Türkçedeki 'güven' kökünden türetildiği ve bu kökün 'itimat etmek' ya da 'inanmak' anlamlarına geldiği görülmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, 2017: 256). Dolayısıyla güvenlik, fiziksel korunmanın yanı sıra bireylerin kendilerini emniyet ve güven duygusu içinde hissetmelerini kapsayan bir kavram olarak ifade edilebilir.

Güvenliğin "güvende olma" ya da "tehlikelerden uzak bulunma" şeklinde tanımlanması, onun tarihinin insanlık tarihiyle birlikte başladığını göstermektedir. Başka bir deyişle, güvenlik olgusu insanın var olma ve hayatta kalma mücadelesiyle eş zamanlı olarak şekillenmiştir. İlk insandan günümüze kadar güvenlik kimi zaman bir amaç, kimi zaman temel bir ihtiyaç, kimi zaman ise kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Çıtak, 2017: 27). Güvenlik devlete, topluma, bireylere ve mallara yönelik risk, tehdit ve kazaların önlenmesi amacıyla hukuka uygun biçimde gerekli önlemlerin alınmasıdır. Bireyi tüm yönleriyle kuşatan güvenlik hukuki, sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutlarıyla çok katmanlı bir kavramdır (Acar ve Urhal, 2007: 75-76). Bu bağlamda güvenlik, fiziksel tehditlerin bertaraf edilmesinin yanı sıra bireyin onuru, özgürlüğü ve toplumsal refahıyla birlikte değerlendirilmesi gereken dinamik ve bütüncül bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenlik konusunda tüm toplumlarca kabul edilmiş ortak bir anlayışın bulunduğunu söylemek mümkün değildir (Çıtak, 2017: 26). Sürekli değişime ve dönüşüme açık bir yapıya sahip olan güvenlik olgusu, tek yönlü ele alınmamalı, mümkün olduğunca geniş ve çok boyutlu bir perspektiften değerlendirilmelidir (Çıtak, 2017: 36). Söz konusu durum, güvenlik kavramının hem tarihsel süreçler hem de toplumsal biçimde ortaya çıkan dinamik bir özellik taşıdığını göstermekte; dolayısıyla güvenlik politikalarının koşullara göre yeniden tanımlanabilir bir nitelik arz ettiğini ortaya koymaktadır.

Güvenliğin sağlanması güvenlik kurumları bakımından da hayati önem taşımaktadır (Acar ve Urhal, 2007: 78). Diğer yandan güvenlik algısı, zaman içinde bireylere ve mekânlara göre değişiklik göstermektedir. Tehditlerle çevrili bir dünyada mutlak güvenlik söz etmek mümkün değildir (Çıtak, 2017: 55). Özellikle teknolojik gelişmelerin büyük bir hız kazandığı günümüzde, güvenlik olgusu dinamik niteliğini giderek daha fazla artırmaktadır.

Yeni-eleştirel güvenlik yaklaşımları, geleneksel güvenlik anlayışının yalnızca devlet merkezli askerî tehditlere odaklanmasını yetersiz bulur. Bu yaklaşımlara göre günümüz güvenlik tehditleri, çoğu zaman devlet dışı aktörlerden, ulus-ötesi yapılardan veya bizzat devletten kaynaklanabilir. Çevresel kirlilik, salgın hastalıklar, açlık, kitle imha silahlarının yayılması, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi küresel sorunlar da önemli güvenlik riskleridir. Bu çerçevede uluslararası düzeyde değer dönüşümü yaşanmış; bireysel olarak insan hakları ve temel ihtiyaçlar öne çıkarken küresel ölçekte demokrasi ve serbest piyasanın yayılmasıyla birlikte, insan refahını tehdit eden ulus-ötesi sorunlara odaklanılmıştır (Ağır, 2015: 106-107). Söz konusu durum, güvenliğin artık yalnızca devletin bekasıyla sınırlı bir mesele olmaktan çıktığını; birey, toplum ve küresel sistem düzeyinde yeniden tanımlanması gereken çok katmanlı bir olguya dönüştüğünü göstermektedir (Şakar, 2024: 9). Böylece güvenlik, klasik yaklaşımın öngördüğü askerî ve jeopolitik çerçevenin ötesine geçerek insan hakları, insani ihtiyaçlar ve uluslararası iş birliği gibi normatif unsurlarla daha sıkı biçimde ilişkilendirilen bir kavram hâline gelmiştir.

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan güvenlik, tıpkı barış ve adalet gibi soyut kavramlar arasında yer aldığı için tanımlanması güçtür. Ayrıca güvenlik, siyasetin özel bir biçimini oluşturur; zira aktörlerin hedeflerine ulaşmak için güç kullanması veya güç kullanma tehdidinde bulunmasıyla ortaya çıkar ve bu durum güvenlik meselelerini mevcut kuralların ötesine, siyaset-üstü bir düzleme taşır. Bu bağlamda güvenlik iki karşıt perspektiften anlaşılabilir. Birinci yaklaşıma göre güvenlik, güç tek elde toplandıkça artan bir "nesne" gibi görülür ve ne kadar güçlü olunursa o kadar güvende olunacağı varsayılır. İkinci yaklaşıma göre ise güvenlik, baskı ve güç kullanımdan ziyade özgürleşme, adalet ve insan hakları temelinde, başkalarıyla iş birliği yapılarak inşa edilen bir ilişkidir (Yıldız, 2008: 2-3). Bu iki farklı bakış, güvenliği güç ile ilişkilendirmenin yanında adalet ve hak temelli bir anlayışla da güvenliğin şekillenebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla günümüzde güvenlik tartışmalarının merkezinde, gücün nasıl kullanıldığından ziyade, güvenliğin hangi değerler üzerine inşa edildiği yer almaktadır.

Güvenlik ve insan hakları tartışmalarında iki temel yaklaşım öne çıkar. İlk görüşte ulus-devlet asli yapı olarak görülür ve vatandaşların birinci görevi devletin bekası için çalışmaktır. İkinci görüşe göre herkes doğuştan gelen, evrensel ve zamandan ya da mekândan bağımsız haklara sahiptir ve insanlar cemiyetlerden önce gelir. Dolayısıyla cemiyetler, üyelerinin güvenliğini ve çıkarlarını korumak amacıyla ortaya çıkmış araçsal yapılardır (Oğuzlu, 2008: 22). Bu ikili yaklaşım, güvenlik-özgürlük dengesinin hangi temele oturtulacağına ilişkin farklı bakış açılarını da beraberinde getirir. Devlet merkezli yaklaşım kamu düzenini önceleyerek hakların sınırlandırılmasını meşru görebilirken hak-merkezli güvenlik politikalarının insan onuru, özgürlükler ve hukukun üstünlüğü ile uyumlu şekilde yürütülmesi gerektiğini savunur. Dolayısıyla günümüzde güvenlik politikalarının meşruiyeti, devletin korunmasının yanında bireyin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasıyla ilişkilidir.

Devlet merkezli yaklaşım, güvenliği devletin ve cemiyetin bütününe öncelik vererek tanımlar; bireyleri pasif bir konuma iter ve toplum güvenliği adına özgürlüklerin sınırlandırılmasını meşru görür. Buna karşılık insan odaklı yaklaşım, güvenliği bireyin kendini güvende hissetmesine dayanan bir kavram olarak ele alır; bireyin güvenliğinin sağlanmasının genel güvenliği de güçlendireceğini savunur ve devletin tüm kurumlarının bireylerin güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğunu kabul eder. İnsan merkezli güvenlik anlayışı, her bireyin değerli bir aktör olduğunu vurgular ve doğal farklılıklarının açıkça kabul edilmesini esas alır. Zira bir kişi bile farklılığı nedeniyle dışlanmış hissediyorsa, gerçek anlamda güvenlikten söz edilemez (Oğuzlu, 2008: 23). Bu nedenle çağdaş güvenlik tartışmalarında hak temelli yaklaşım güvenliği, düzenin korunmasının yanında, bireyin onurunun ve eşitliğinin güvence altına alınmasıyla ilişkili çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirmektedir.

"Güvenlik uğruna insan haklarından, insan hakları uğruna ise güvenlikten vazgeçilemeyeceği" ilkesinden hareketle, bu iki kavram birbirine karşıt değil, aksine tamamlayan ve güçlendiren unsurlardır. Bu bakış açısına göre insan hakları ile güvenlik, aynı bütünün birbirini tamamlayan iki yüzü olarak görülmeli; biri olmadan diğerrinin tam anlamıyla var olamayacağı kabul edilmelidir (Yazar, 2023: 251). Dolayısıyla demokrasilerde güvenlik, devletin çıkarlarından önce bireylerin ve toplumun tamamının güvenliğini esas alır. İnsan odaklı güvenlik anlayışı hem bireysel olarak vatandaşların hem de farklı kimlik gruplarının kendilerini özgürce ifade edebilmeleri ve insan onuruna uygun yaşam koşullarına sahip olabilmeleri için gerekli maddi ve manevi imkânların

sağlanmasını içerir. Bu bağlamda güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesinin yanında ekonomik kalkınma, eşitsizliklerin giderilmesi ve toplumsal refahın adil biçimde dağıtılmasıyla doğrudan ilişkili bir kalkınma meselesidir (Oğuzlu, 2008: 17- 18).

Demokratik sistemlerde güvenlik anlayışı, devletin güvenliğinin otomatik olarak birey güvenliğini temin edeceğini varsayan geleneksel görüşle çelişir; zira devletin kendi güvenliği adına attığı bazı adımlar bireylerin hak ve özgürlüklerini zayıflatabilir (Oğuzlu, 2008: 18). Bu değerlendirme, güvenlik anlayışının hangi normatif temele oturtulacağı sorusunun sadece teorik bir tartışma olmadığını; aksine demokratik yönetimlerde güvenlik politikalarının meşruiyetini, kapsamını ve sınırlarını doğrudan belirleyen bir ayırım olduğunu göstermektedir.

Güvenlik ve insan hakları tartışmalarının merkezinde iki karşıt yaklaşım bulunur. Birinci yaklaşımda ahlakın ve hakların temel öznesi ulus-devlettir. Söz konusu anlayışa göre devlet, asıl olandır ve vatandaşların birincil görevi devletin bekasına hizmet etmektir. Buna karşılık ikinci yaklaşım, ahlakın öznesi olarak bireyi ve genel insanlığı kabul eder. Bu perspektifte herkes doğuştan gelen, evrensel ve zaman-mekânüstü haklara sahiptir. Zira insanlar cemiyetlerden önce gelir ve devletler, bireylerin güvenliğini ve çıkarlarını korumak için oluşturulmuş araçsal yapılardır (Oğuzlu, 2008: 18). Dolayısıyla güvenlik politikalarının meşruiyeti, devletin bekasını mutlaklaştıran yaklaşımlar ile bireyin onurunu ve haklarını merkeze alan evrenselci anlayışlar arasındaki normatif gerilim üzerinden şekillenmektedir.

18 ve 19. yüzyıllarda modern devletin gelişimi sürecinde mülk devleti anlayışının sona ermesinin ardından önce polis devleti aşaması yaşanmış, daha sonra hukuk devletinin kurumsal temelleri atılmıştır. Günümüzde ise hukuk devletinin temel amacı, bireysel özgürlüklerin güvenlik içinde kullanılabilir hâle getirilmesidir. Bu doğrultuda güvenlik kavramı hukuki bir çerçevede yeniden tanımlanmış ve giderek hukukileşmiştir (Acaray ve Özkaya, 2022: 65). Söz konusu tarihsel dönüşüm, güvenliğin artık hukuk tarafından sınırlandırılmış ve birey haklarıyla uyumlu bir koruma mekanizması olduğunu göstermektedir.

Dünya genelinde meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmeler ile teknolojik gelişmeler, güvenlik olgusunun temel dinamiklerinin yeniden ele alınması gereksinimini gözler önüne sermektedir. Zira ne tür bir tehdidin nereden geleceği önceki dönemlere göre büyük oranda değişiklik arz etmiştir. Söz konusu durum, temel gayesi toplumsal huzuru sağlamak olan kamu düzeni kavramının unsurlarının artmasına sebebiyet vermiştir. Böylece güvenliğin tam manası ile sağlanarak toplumsal huzurun inşa edilmesi çok yönlü ve karmaşık bir hâl almıştır. Hâl böyleyken bireylerin hak ve hürriyetlerinin güvence altına alınması daha hassas bir konu hâline gelmiştir. Bu noktada denge mekanizması misyonu, büyük oranda anayasalara atfedilmiştir. Bu nedenle anayasal devlet kavramı büyük önem arz etmektedir.

1.2. Anayasal Devlet

"Anayasa" kelimesi, İngilizcedeki *constitution* teriminin Türkçedeki karşılığıdır. *Constitution* kelimesi, "inşa etmek", "yapmak", "kurmak" ya da "teşkil etmek" anlamlarına gelen *to constitute* fiilinden türemiş olup kelime anlamı itibarıyla "inşa edilmiş, kurulmuş yapı" anlamını taşımaktadır (Yayla, 2018: 20). Diğer birçok siyasal kavramda olduğu gibi, anayasa kavramının anlamı üzerinde de tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kavram için çok sayıda tanım yapılmış ve bu tanımlardan hareketle

çeşitli sınıflandırmalar geliştirilmiştir. Dolayısıyla anayasa kavramına çoğu zaman açıkça belirtilmese bile belirli bir nitelik eşlik etmektedir. Bu perspektiften normatif ya da betimleyici anayasa; dar (şekli) ya da geniş (maddi) anayasa; yazılı veya teamüli (yazısız) anayasa; katı ya da yumuşak anayasa; ideolojik veya usuli anayasa; sözde ya da kamuflej anayasa; orijinal veya taklit anayasa gibi ayrımlar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Seven, 2023: 213). Bununla birlikte genel kabul gören yaklaşım anayasaların, devletin temel yapısını düzenleyen ve temel hak ve özgürlüklere yoğunlaşan üstün normlar olduğu yönündedir.

Anayasa, devletin temel yapısını, teşkilatlanmasını ve işleyiş mekanizmalarını düzenleyen kurallar bütünüdür. Aynı zamanda bireylere tanınan temel hak ve hürriyetlerin yanı sıra toplumsal ve ekonomik alanlarda siyasal iktidarların uyması gereken ilke ve amaçları da belirlemektedir (Çiftçi, 2015: 149). Anayasa terimi ilk kez 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nda kullanılmış olup bu tarihten sonra devletin yönetimine ilişkin temel düzenlemelerin "anayasa" adı verilen tek bir belgede toplanması yaygın bir uygulama hâline gelmiştir (Gözübüyük, 2002: 3). Modern anayasa anlayışına dair, halâ geçerliliğini koruyan ilk tanımın, Emer de Vattel tarafından, *Droit des Gens* adlı eserinde yapıldığı söylenebilir.

Vattel'e göre, bir devletin yetkinliği ve toplum amaçlarına ulaşma kapasitesi doğrudan onun anayasasına bağlıdır. Dolayısıyla bir ulusun kendisine karşı en temel görevi, koşullarına en uygun ve mümkün olan en iyi anayasayı seçmektir. Böyle bir tercih devletin varlığının, güvenliğinin ve mutluluğunun sağlam temelini oluşturur. Vattel, kanunları kamu otoritesi tarafından toplum yararına konulan düzenlemeler olarak tanımlar; toplumun yapısını, yönetim biçimini ve kamu otoritesinin kullanımını belirleyen düzenlemeleri ise "temel kanunlar" olarak görür ve bunların devletin anayasasını oluşturduğunu belirtir. Ona göre anayasa ve yasalar kamu düzeninin, siyasal otoritenin ve özgürlüğün güvencesidir; ancak bu düzenlemeler titizlikle uygulanmadığında en iyi kanunlar bile işlevsiz kalır (Vattel, 1844: 8-9). Vattel'in yaklaşımı anayasanın, devletin güvenliğini, siyasal istikrarını ve bireysel özgürlükleri fiilen koruyabilmesi için sürekli ve özenli bir uygulama pratiğiyle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anayasa, belirli tarihsel ve siyasal koşullar altında şekillenen; devletin egemenlik anlayışını, temel değerlerini ve örgütlenme esaslarını ortaya koyan; devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ve yalnızca zorunlu hâllerde değiştirilebilen en üstün hukuk normları bütünü olarak tanımlanmaktadır. Yalnızca devlet teşkilatlanmasına ilişkin kuralları içeren; bireyin devlete karşı sahip olduğu subjektif hakları, kişisel ve siyasal özgürlüklerini güvence altına almayan bir anayasa, otoriter bir karakter taşır ve gerçek anlamda bir anayasa olarak kabul edilemez (Gören, 2018: 27). Dolayısıyla çağdaş anayasa anlayışı, devletin örgütlenmesini belirleyen bir belge olmanın ötesine geçerek iktidarın sınırlandırılması ve bireyin temel haklarının güvence altına alınması suretiyle demokratik meşruiyetin de temel dayanağını oluşturur.

Anayasal yönetim, sınırsız takdir yetkisine ve keyfi talimatlara dayanan idare anlayışının karşıtı olarak devlet otoritesinin kurallara bağlandığı ve üstün bir amaç doğrultusunda sınırlandırıldığı bir yapıyı ifade eder. Kurallara dayalı yönetim, devlet yetkilerini bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma yükümlülüğüne bağlarken; talimatlara dayalı yönetimde devlet kendi başına bir amaç hâline gelmekte ve bireyleri araçsallaştıran bir niteliğe bürünmektedir. Bu çerçevede anayasacılık geleneğine uygun bir anayasanın beş temel amacı bulunduğu söylenebilir: Doğal insan haklarını ve sivil

özgürlükleri güvence altına almak ve devlete bunların korunması için pozitif yükümlülükler yüklemek; devlet iktidarını sınırlandırarak bu sınırları açık, öngörülebilir ve istikrarlı kılmak; iktidarın el değiştirmesini herkesin katılımına açık, tartışmaya dayalı ve önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde gerçekleştirmek; devletin faaliyetlerini genel kamusal yarar doğrultusunda yönlendirmek; ve son olarak devlet organları arasındaki yetki ve görev dağılımını bu temel ilkelerle uyumlu biçimde düzenlemek (Keskinsoy ve Kaya, 2021: 1167-1168). Bu nedenle anayasal yönetim, devlet gücünü kutsallaştırmak yerine onu bireyin hak ve özgürlükleriyle sürekli ilişki içinde tutan ve iktidarı meşruiyet sınavına tabi kılan bir siyasal denge mekanizması olarak anlam kazanmaktadır.

Devlet, insan haklarını öncelikle anayasa aracılığıyla, ardından bütün hukuk düzeni içinde tanır. Dolayısıyla, adı "anayasa" olsa dahi insan haklarını tanımayan ve güvence altına almayan hiçbir belge gerçek anlamda anayasa olarak nitelendirilemez ve yalnızca devletin teşkilat yapısını düzenleyen bir metin olmanın ötesine geçemez (Erdoğan, 2010: 151). Anayasanın varlığı da tek başına anayasacılığın varlığını güvence altına almaz. Anayasalar, ancak siyasal sistem içinde etkin denge-denetim mekanizmaları kurulmuşsa ve temel hak ve özgürlükler açıkça tanınıp güvenceye bağlanmışsa sınırlı yönetimin bir aracı hâline gelebilir (Heywood, 2015/2000: 166). Bu nedenle anayasacılık, anayasa metninin iktidarı fiilen sınırlayan, hak ve özgürlükleri günlük siyasal pratikte etkili kılan, yaşayan bir normatif çerçeveye dönüşmesini ifade eder.

Dünya genelinde tüm devletlerin anayasaları, buldukları ideolojik çerçeveye uygun biçimde demokrasi vurgusu yapmakta ve temel hak ve özgürlüklere yer vermektedir. Buna karşın anayasal normların varlığı, bu ilkelerin fiiliyatta hayata geçirildiği anlamına gelmez. Birçok ülkede anayasal hükümler ile uygulamalar arasında belirgin bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Anayasa, normatif düzeyde olması gerekeni ortaya koyar. Ancak anayasal hükümlere uygun davranılıp davranılmadığı, fiilî uygulama üzerinden anlaşılır. Anayasal geleneklerin yerleşmediği ülkelerde, anayasa ile uygulama arasındaki fark çok daha keskindir; buna karşılık, anayasal kültürün güçlü olduğu ülkelerde bu iki alanın uyumlu olduğu daha istikrarlı örnekler görülmektedir (Gözübüyük, 2002: 6-7). Asıl belirleyici olan, anayasanın metin olarak ne söylediğinden ziyade, devlet organları ile siyasal iktidarın bu kurallara günlük yönetim pratiğinde ne ölçüde bağlı kaldığıdır.

Anayasal devlet anlayışı, yazılı anayasanın hukuk düzeninin en üst normu olduğu ve devlet örgütlenmesinin bu üstün norm tarafından belirlendiği düşüncesine dayanır. Bahsi geçen anlayışın işleyebilmesi hem anayasanın normatif yapısının hem de anayasanın üstünlüğü ilkesinin kabulüne bağlıdır. Anayasanın normatifliği, anayasanın bir siyasal bildirge olmasının yanında, bağlayıcı nitelikte temel hukuk kurallarını içeren bir normlar bütünü olduğunu ifade eder. Anayasanın üstünlüğü ilkesi ise normlar arasında bir hiyerarşi bulunduğu varsayımına dayanmakta ve anayasanın bu hiyerarşinin en üstünde yer aldığını kabul etmektedir. Bu ilkeye göre, anayasa altında bulunan tüm normların anayasa ile uyumlu olması zorunludur (Keskinsoy ve Kaya, 2021: 1163). Anayasal devlet, siyasal iktidarın keyfî kullanımını dışlayan; hukuki geçerliliği ve meşruiyeti anayasal kurallara bağlı kılan bir yönetim anlayışını ifade etmektedir.

Anayasal devlette anayasa, devlet örgütlenmesinin yanında devlet iktidarını sınırlayan temel ilkeleri de düzenler. Devlet, yetki kullanan organlarını toplum tarafından belirlenen üstün hukuk kurallarına tabi kılar ve anayasal sistemin merkezinde insan hakları yer alır. Devlet ancak anayasanın çizdiği sınırlar içinde var olabilir ve bu sınırların dışına çıkamaz. Bu bağlamda anayasal devlet, devlet otoritesinin ancak anayasanın öngördüğü çerçevede ve bu çerçeveye uygun şekilde kullanılabilirdiği bir devlet modelini ifade eder (Aslan, 2023: 69). Anayasal devlet; çoğulculuğu, katılımı ve temsili esas alan; çoğunluğun hakları karşısında azınlık haklarının feda edilmediği bir yönetim modelini ifade eder. Bu modelde parlamento ve siyasi iktidar sınırsız yetkilere sahip değildir; hukuk devleti ilkesi benimsenmiş olup bireylerin hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır (Aktan, 2011: 193). Anayasacılığın özünde, güçlü devlet karşısında zayıf bireyi korumak amacıyla iktidarın sınırlandırılması düşüncesi yer almaktadır (Keskinsoy ve Kaya, 2021: 1163). Anayasacılık anlayışı, siyasi iktidarı mutlaklaştırmak yerine onu hukuki sınırlar içinde tutarak bireyin onurunu, haklarını ve özgürlük alanını güvence altına alan normatif bir denge düzeni kurmayı amaçlamaktadır.

Anayasanın dinamik bir şekilde kavramsallaştırılması, onun edimsel ve kurucu niteliğini de vurgular. Vatandaşlar, haklar sistemini düşünmek, yorumlamak ve gerektiğinde yeniden değerlendirmekle yükümlüdür. Anayasanın edimsel anlamı, bireylerin rasyonel bir siyasi irade oluşturma sürecine her katılımında ortaya çıkar. Anayasal haklar ve ilkeler, özgür ve eşit bireylerden oluşan toplumun kendini sürekli yeniden kuran edimsel karakterini açıklamaktadır. Anayasal devletin kurumsal yapıları ise bu edimsel süreci kalıcı ve istikrarlı hâle getirir (Akçaoğlu-Güvenç, 2018: 19). Nihai olarak anayasayı bireylerin aktif katılımıyla anlam kazanan ve toplumsal meşruiyetini sürekli yeniden üreten canlı bir siyasi pratik olarak değerlendirmek mümkündür.

En üstün norm olan anayasaların temel hak ve hürriyetleri gerçek manada güvence altına almaması durumunda söz konusu anayasa, sözde anayasa olmaktan öteye gitmeyerek toplumsal huzuru sağlamada eksik kalacaktır. Bir toplum sözleşmesi niteliği taşıyan anayasa metninin, sözleşmenin varlık sebebi olan toplumun huzuruna hizmet edecek düzeyde olması gerekmektedir. Aksi yöndeki bir tutum, toplumsal huzursuzluğa ve sorunların kronikleşmesine sebebiyet verebilecek düzeydedir.

2. HOBBS VE LOCKE ÜZERİNDEN GÜVENLİK-ÖZGÜRLÜK İLİŞKİSİ VE HAKLARIN SINIRLANDIRILMASI

Güvenlik-özgürlük ilişkisi modern siyasi düşüncenin temel tartışma alanlarından biridir. Hobbes ve Locke, siyasi düzenin kaynağını güvenlik ihtiyacında görse de güvenliğin nasıl sağlanacağı ve özgürlüklerin ne ölçüde sınırlandırılacağı konusunda farklı yaklaşımlar geliştirir. Dolayısıyla Hobbes'un otorite merkezli güvenlik anlayışı ile Locke'un hak-temelli özgürlük vurgusu, devletin meşruiyeti ve birey haklarının sınırlandırılması tartışmalarına yön veren iki temel perspektif olarak karşımıza çıkar.

Hobbes'un kurduğu doğal durum tasarımı, kaçınılmaz olarak korkutucu bir tablo ortaya koyar. Bu durumda insanlar eşittir ancak güvenlikten tamamen yoksundurlar; her birey yalnız başına kalmış, ortak düzenin bulunmadığı bir ortamda var olmaya çalışır. Toplumsal bağların olmadığı bu hâlde, insanın insana sürekli tehdit oluşturduğu bir yaşam hâkimdir, *homo homini lupus* düşüncesi tam da bu durumu yansıtmaktadır (Hobbes, 1992: 11). Hobbes'a göre herkesin herkese düşman olduğu doğa halinde

güvenliği sağlayacak ortak bir güç bulunmadığından, insanlar yalnızca kendi güçleri ve tedbirleriyle yaşayabilir. Sürekli ölüm korkusu hüküm sürer ve insan yaşamı “yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa” olur (Hobbes, 1992: 94-95). Hobbes’un tasviri, güvenliğin yokluğunda özgürlüğün anlamını yitirdiğini ve siyasal otoritenin ortaya çıkışının temelinde varoluşsal bir hayatta kalma kaygısının bulunduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Hobbes’a göre doğa durumunda herkesin sınırsız hakka sahip olması, hiç kimsenin güvenli bir yaşam sürme güvencesine sahip olamaması sonucunu doğurur. Bu durumdan çıkışın ilk yolu, aklın emrettiği birinci doğal yasa olan “barışa aramak ve sürdürmek” ilkesidir. Bunun devamı olan ikinci doğal yasa, bireyin barışa ulaşabilmek için “her şey üzerindeki doğal hakkının bir kısmından vazgeçmesi” gerektiğini, yani başkalarına, kendisine tanımaya razı olduğu kadar özgürlük tanımmasını şart koşar. Hobbes’a göre, bir hakkın bırakılması feragat veya devir olmak üzere iki şekilde olur. Haktan feragat eden kişi, başkalarının bu haklardan yararlanmasına engel olmama yükümlülüğü altına girer; devreden kişi ise hakkı belirli bir kimseye bırakır. Bireylerin karşılıklı olarak haklarını birbirlerine devretmeleri “sözleşme”yi oluşturur ve siyasal düzenin temeli buradan doğar. Hobbes’a göre siyasal toplum, ancak insanların çatışmayı sonlandırmak ve güvenliği sağlamak için doğal haklarının bir kısmını ortak bir egemene devretmeleriyle kurulabilir (Hobbes, 1992: 97-99). Dolayısıyla Hobbes’un siyasal düzen anlayışı, bireylerin doğal haklarını sözleşme ile ortak bir otoriteye devrederek güvenliği tesis ettikleri yapay bir beden olarak Leviathan’da somutlaşır.

Hobbes’un Leviathan’ı, bireylerin karşılıklı anlaşmalarıyla oluşturulan bir yurttaşlar şirketi olarak tanımlanır. Bu oluşumun kökeni tanrısal değil, tamamen insanidir. Leviathan’ın elinde tuttuğu kılıç, bireyi sözleşmeye yönelten en temel ihtiyacın yani güvenliğin sembolik güvencesi olarak yorumlanır. Bu bağlamda Leviathan, hem mutlak otoritenin hem de dünyevi rasyonelliğin birleştii yeni bir siyasal varlık olarak ortaya çıkar (Hobbes, 1992: 11-12). Hobbes’un siyasal düzeni zorunlu kılan bir diğer temel gerekçesi ise insan doğasının kendisidir.

Hobbes’a göre, her birey emek özgürlüğünü ve yaşamını tehdit edebilecek diğer insanlardan korktuğu için, güvenliğini sağlamak adına mümkün olduğunca çok kişiyi hâkimiyeti altına almaya çalışır. Söz konusu durum, bazılarını fetih yoluyla güç artırmaya iterken diğerlerini de yalnızca savunmada kalarak yaşamak için aynı yola mecbur bırakır. Tek bir üstün gücün yokluğunda, karşılıklı güvensizlik ve değer mücadelesi insanları sürekli çatışmaya sürükler (Hobbes, 1992: 93). Hobbes’a göre insanlar doğuştan eşittir ve bu eşitlik rekabeti, rekabet güvensizliği, güvensizlik ise çatışma ve savaşı doğurur.

Hobbes’a göre öncelik, devletin güvenliğindedir ve devletin bağımsızlığını, güvenliğini sağlaması, vatandaşların güvenliğini de beraberinde getirir (Kavıracı, 2020: 120). Hobbes’un güvenlik anlayışı, devlet merkezli bir yaklaşıma dayanmakta ve sadece bireylerin varlıklarını korumakla ya da yaşamlarını sürdürmekle sınırlı kalmamaktadır. Ona göre güvenlik, her durumda yaşamın sürdürülmesinden ziyade, mümkün olduğunca mutlu bir yaşamı içermelidir. Bu doğrultuda Hobbes, güvenliği dört temel unsur şeklinde ifade eder: bireylerin diş tehditlere karşı korunması, iç barışın sağlanması, kamu güvenliğiyle çelişmediği sürece zenginliğe sahip olunabilmesi ve masum özgürlüklerin tam anlamıyla kullanılabilmesi (Emeklier, 2011: 110). Hobbes’un yaklaşıımı, güvenliği sadece hayatta kalma refleksine indirgemek yerine, güçlü bir

devlet otoritesi altında düzen, barış ve belirli özgürlüklerin mümkün olduğu bir yaşam tasavvuruyla birlikte ele aldığı göstermektedir.

Hobbes'un güvenlik merkezli yaklaşımı, uyrukların yükümlülüklerini ön plana çıkarması, güvenliğin sağlanması adına özgürlüklerin geniş ölçüde sınırlandırılmasını meşrulaştırması ve siyasal iktidarı birey karşısında güçlendirmesi bakımından modern güvenlik paradigmasının öncüllerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, çağdaş güvenlik anlayışlarının Hobbes'un çerçevesini aşan yönleri de vardır. Zira Hobbes, meseleyi büyük ölçüde sözleşme kuramı üzerinden temellendirirken aynı konu, egemenin sorumlulukları açısından da tartışmaya açıktır (Bulut, 2017: 1220). Hobbes'un kurduğu siyasal düzende egemen, geniş hak ve yetkilere sahipken buna karşılık, yurttaşlara ya da yürürlükteki yasalara karşı herhangi bir sorumlulukla sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla Hobbes'un devlet modeli, yükümlülükleri olmayan ancak geniş ve fiilen sınırsız haklarla donatılmış bir egemenlik anlayışına dayanır (Emekler, 2011: 109). Hobbes'un egemenlik tasarımı, güvenliği mutlaklaştıran bir iktidar anlayışının bireysel haklar karşısında nasıl baskın hâle gelebildiğini gösteren kuramsal bir referans noktası oluşturmaktadır.

Locke'a göre doğa durumu, Hobbes'un betimlediği sürekli çatışma hâinden farklı olarak bireylerin birbirlerine zarar vermeden doğal haklarını kullanabildikleri barışçıl bir ortamdır. Söz konusu barış ortamı, insanların akıl yoluyla birlikte yaşamayı mümkün kılan evrensel ilkeleri keşfetmeleri ve bunları uygulamaları sayesinde ortaya çıkar. Ancak zamanla zarar verme, adaletsizlik ve çatışma unsurları belirginleştiğinde, bireyler yaşam, özgürlük ve mülkiyet gibi temel haklarını korumak amacıyla toplumsal bir sözleşme yaparak devleti oluştururlar. Devlet, bireylerin sözleşme öncesinde zaten sahip oldukları hakları güvence altına almak üzere kurulduğundan, yetkileri sınırlıdır. Dolayısıyla Locke'un yönetim anlayışı mutlak değil; sınırlı, denetlenebilir ve hukuka bağlı bir yönetim anlayışını ifade eder (Duman, 2020: 129). Locke'un bu yaklaşımı, devletin varlık nedenini güvenliği mutlaklaştırmakta değil, bireylerin önceden sahip oldukları hakları daha etkin biçimde koruyacak bir düzen kurmakta temellendirdiğini göstermektedir.

Locke'a göre insan, doğuştan tam bir özgürlüğe ve doğal hukukun tüm hak ve ayrıcalıklarından, dünyadaki diğer tüm insanlar kadar sınırsız biçimde yararlanma yetkisine sahiptir. Dolayısıyla her birey, doğası gereği yalnızca mülkiyetini yani yaşamını, özgürlüğünü ve mal varlığını başkalarının saldırı ve ihlallerine karşı koruma hakkına sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda doğal hukukun ihlallerini değerlendirme ve suçun ağırlığı ölçüsünde, gerekirse ölüm cezasına kadar varan bir yaptırımla cezalandırma yetkisine de sahiptir. Ancak Locke'a göre, hiçbir siyasal toplum, bu koruma ve cezalandırma gücüne sahip bir ortak otorite olmaksızın sürdürülemez. Dolayısıyla gerçek anlamda siyasal toplum, ancak bireylerin doğal cezalandırma yetkilerini devrederek, toplumun koruma ve yargılama gücünü tek bir otorite altında birleştirmeleriyle ortaya çıkar (Locke, 1960: 259-260). Locke'un bu çerçevesi, siyasal otoritenin kaynağını bireylerin özgür iradesine dayandırarak, devlet gücünü doğal hakları daha güvenli ve düzenli biçimde kullanmayı mümkün kılan bir araç olarak konumlandırmaktadır.

Locke'a göre, hükümet, bireylerin hak ve mülkiyetlerini başkalarının şiddeti ve haksız eylemlerinden korumak üzere tesis edilmiştir ve bu yönüyle yönetilenlerin iyiliğini amaçlar. Locke, yöneticinin kullandığı "kılıç"ın, sadece onun çıkarı için değil;

kötülük yapanlara caydırıcılık sağlayarak doğal hukukla uyumlu pozitif yasalara itaatin sağlanması için verildiğini belirtir. Bu bağlamda hükümetin yetkisi, yöneticinin kişisel menfaatine değil, toplumun tamamının hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasına hizmet eder (Locke, 1960: 105). Bu yaklaşım, Locke'un siyasal düşüncesinin özünde yer alan birey merkezliliğin açık bir yansımasıdır. Zira devletin amacı, bireyin doğal haklarını gerçekleştirmek ve güvence altına almaktır.

Locke'a göre siyasal iktidar, ölüm cezası da dâhil olmak üzere tüm yaptırımları içeren yasalar yapma hakkına sahiptir. Bu güç, mülkiyetin düzenlenmesi ve korunması amacıyla toplumun ortak kuvvetinin söz konusu yasaların uygulanmasında kullanılmasını ve devletin dış tehditlere karşı savunulmasını kapsar. Locke, bütün yetkilerin yalnızca *kamusal yarar* sağlamak amacıyla verildiğini vurgular. Dolayısıyla siyasal iktidarın meşruiyeti, yönetilenlerin ortak iyiliğini gözetme yükümlülüğüne dayanır (Locke, 1960: 189).

Hobbes'un güvenlik görüşü ile Locke'un özgürlük eksenli yaklaşımı dikkate alındığında, iki düşünür sosyal bilimlerde çoğu zaman birbirine karşıt figürler şeklinde betimlenmektedir. Bu algının oluşmasında, Locke'un bireysel özgürlüklere dayanan güvenlik anlayışının göz ardı edilmesi önemli bir etkidir. Oysa Locke, özgürlüğü merkeze alan bir güvenlik teorisi de geliştirmiştir. Kısacası, Hobbes'un bireyin yükümlülüklerini önceleyen devlet merkezli güvenlik yaklaşımı ile Locke'un bireysel hak ve özgürlükleri temel alan özgürlük odaklı güvenlik anlayışı, birbirlerinin "oluşturucu ötekisi" olarak değerlendirilebilir (Emeklier, 2011: 101-102). Hobbes ile Locke arasındaki ayrım, modern güvenlik tartışmalarında devlet merkezli düzen arayışı ile bireysel hak ve özgürlükleri esas alan yaklaşım arasındaki kurucu gerilimi açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Hobbes'un Leviathan'ı, bireylerin yaşamını korumayı amaçlayan mutlak bir egemenlik modelidir. Ancak liberal düşüncenin gelişimiyle özgürlük kavramı güçlenmiş, mutlak egemenlik hukuk devleti ilkeleriyle sınırlandırılmıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrası yeni tehditler, hukuk devletinin yetersiz kalmasına yol açmış ve devlet, güvenliği yeniden merkezine alarak "güvenlik devleti"ne dönüşmüştür. Bu yeni model ne tamamen mutlak devlet gibidir ne de liberal devlet; hak ve özgürlükleri ikinci plana iten, güvenliği ise doğrudan yasa koyucu bir ilke haline getiren kendine özgü bir güvenlik paradigmasına sahiptir (Bayra, 2019: 125). Özellikle Soğuk Savaş sonrası genişleyen ve derinleşen güvenlik sorunları, Soğuk Savaş döneminin sınırlı güvenlik anlayışının terk edilmesine yol açmış ve bunun yerine yeni bir güvenlik bilinci gelişmiştir. Güvenliğin genişlemesi, tehditlerin kaynağına ilişkin temel unsurları kapsarken; güvenliğin derinleşmesi, güvenliğin kimler için sağlanacağına, yani güvenliğin amacına ve öznesine ilişkin tartışmaları içermektedir (Güler ve Kalkan, 2023: 31).

Günümüzde artan küresel tehditler, terörizm, pandemi, siber saldırılar ve kitlesel göç gibi dinamikler yeni bir denge arayışını zorunlu kılmaktadır. Güvenliğin birey haklarını bastıran bir aygıt dönüşmesi kadar, özgürlüklerin güvenlik kaygısıyla tamamen göz ardı edilmesi de toplumlar için ciddi riskler barındırmaktadır. Dolayısıyla çağdaş devletlerin ulaşması gereken hedef, Hobbes'un güvenlik vurgusuyla Locke'un özgürlük anlayışı arasında sürdürülebilir, meşru ve insan haklarına duyarlı bir denge kurabilmektir.

3. ANAYASAL KURUMLARIN ROLÜ

Hukuk devleti anlayışı, yasaların anayasaya uygunluğunun denetimini ve bu denetimin bağımsız yargı mercilerince gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla hem anayasaya uygunluk denetimi hem de yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, hak ve özgürlüklerin güvenlik gerekçesiyle sınırlandırıldığı durumlarda, bağımsız yargı bir güvence mekanizması olarak devreye girerek yapılan sınırlamaların hukuka uygunluğunu denetleyecektir (Bulut, 2017: 1227-1228). Bunun yanı sıra, yasaların uygulanması sırasında ortaya çıkan hak ihlalleri de "idarenin her türlü eylem ve işlemi yargı denetimine tabidir" ilkesi uyarınca bağımsız yargı tarafından denetlenebilir. Hak ihlalleri; anayasa şikâyeti, idari başvuru yolları veya kamu denetçiliği gibi mekanizmalar aracılığıyla denetim altına alınabilir (Bulut, 2017: 1228). Ancak bu denetim mekanizmalarının meşru yollarla iş başına gelen siyasi iktidarlar üzerinde bir vesayet düzenine dönüşmemesi gerekmektedir.

Anayasa mahkemelerine taşınan pek çok meselenin siyasi nitelik taşıması, bu mahkemeler ile parlamentolar arasında zaman zaman yetki çatışmaları doğurabilmektedir (Özbudun, 2017: 258). Ancak kurumların bir bürokratik vesayet odağı gibi değil, demokratik düzen içinde bir denge mekanizması olarak işlev görmesi, kuruluş amaçlarıyla daha uyumlu olacaktır.

2010 Anayasa değişikliğiyle birlikte Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru inceleme yetkisinin verilmesi, Mahkeme'nin içtihadında önemli bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Bu süreçte Mahkeme Başkanı ve üyelerinin öncülüğünde, bireysel başvuruların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarıyla uyumlu bir şekilde karara bağlanmasını hedefleyen çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu çalışmaların etkisiyle mahkemenin anayasa hükümlerini daha özgürlükçü bir anlayışla yorumlama eğilimine girdiği ifade edilmektedir. Ayrıca mahkemenin üye yapısında zaman içinde yaşanan görece değişimin, kararların kaleme alınış biçimini de etkilediği belirtilmektedir (Yazıcı, 2017: 1331). Bireysel başvuru mekanizması, Anayasa Mahkemesi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunmasında daha etkin bir rol üstlenmesini sağlayarak anayasal yargının hak eksenli bir çizgide yeniden konumlanmasına zemin hazırlamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru yoluyla hak ihlallerini denetleme işlevi üstlenmesi, yargısal mekanizmalar içerisinde hak temelli bir güvenlik anlayışının gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Ancak demokratik hukuk devletinin kurumsal güvencelerle pekiştirilmesi, yargı organlarının faaliyetleriyle sınırlı kalmamalı ve idarenin denetimine yönelik daha kapsayıcı ve erişilebilir yollarla da desteklenmelidir. Bu noktada, yargı dışı bir denetim mekanizması olan ombudsmanlık, hem yönetime karşı bireyin korunmasında tamamlayıcı bir rol oynamakta hem de insan haklarına dayalı yönetim anlayışının kurumsallaşmasına katkı sağlamaktadır.

Ombudsmanlık kurumunun üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vatandaşların insan haklarını korumaya yönelik koruyucu işlevidir. Ombudsman, kamu yönetiminin her türlü işlem, faaliyet ve kararına karşı vatandaşlardan gelen başvurular doğrultusunda insan haklarının korunmasına katkı sağlamakta ve bu yolla idarenin faaliyetleri üzerinde etkili bir denetim gerçekleştirmektedir. İkinci işlev, düzeltici işlevidir. Bu bağlamda ombudsman, kamu yönetiminde ortaya çıkan kötü idare uygulamalarının giderilmesine yönelik tavsiyelerde bulunarak iyi idare hakkının

korunmasına katkı sunmaktadır. Üçüncü ve son işlev ise rehberlik aracılığıyla ombudsmanlık kurumu, kamu yönetiminin geliştirilmesine yönelik çeşitli raporlar, çalıştaylar, sempozyumlar ve akademik yayınlar hazırlayarak yönetime somut öneriler sunmaktadır. Böylece iyi idare hakkının hayata geçirilmesi sürecinde rehberlik görevi üstlenmektedir. Nihai olarak ombudsmanlık, kamu yönetimiyle iş birliği içerisinde çalışan ve yapıcı nitelikte bir denetim mekanizması olarak kurumsal anlamda önemli bir rol üstlenmektedir (Yılmaz ve Tamer, 2022: 242-243). Ombudsmanlık kurumu, bireylerin idare karşısındaki korunmasını güçlendirirken, kamu yönetiminin şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukuka bağlılık ilkeleri doğrultusunda işleyişini destekleyen tamamlayıcı bir denetim mekanizması olarak işlev görmektedir.

Ombudsmanlık kurumunun, kamu yönetiminde insan haklarına dayalı denetim işlevi çerçevesinde üstlendiği roller, yönetim anlayışının demokratik esaslara uygun biçimde işlemesine katkı sunmaktadır. Buna ek olarak, güvenlik kavramının da daha geniş bir perspektiften ele alınması gereklilik arz etmektedir. Zira günümüzde güvenlik, askerî ve fizikî tehditlere karşı alınan önlemlerin yanı sıra sosyal adalet, iyi yönetim, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelerle birlikte değerlendirilmektedir. Bu kapsam genişlemesi, kamu güvenliğine ilişkin kurumsal yapılanmaların ve karar alma mekanizmalarının da anayasal sınırlar içinde, demokratik denetime açık ve hesap verebilir bir yapıda olması gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Savaş, savunma ve güvenlik gibi konuların ekonomik, sosyal ve siyasal meselelerle birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu durum, ülkelerin siyasi ve idari yapılarında çeşitli değişimlere yol açmış ve yeni örgütlenme modellerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Aybay, 1978: 60-61). Bu gelişmeler, güvenlik anlayışının klasik askerî bakış açısından çıkarak daha bütüncül ve çok boyutlu bir niteliğe evrilmesine zemin hazırlamıştır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, anayasal düzlemde hak ve özgürlüklerin güvenlik gerekçesiyle sınırlandırılmasına ilişkin uygulamalar, ancak güçlü bir hukuk devleti ve bağımsız yargı güvencesi ile meşru bir zemine oturtulabilir. Bunun dışında ombudsmanlık gibi yargı dışı mekanizmalar, bireylerin haklarının korunmasına katkı sunması açısından büyük önem arz etmektedir. Modern güvenlik anlayışında, güvenliğin fizikî tehditlerin yanında sosyal adalet, insan hakları ve iyi yönetim ilkeleriyle birlikte değerlendirilmesi gerektiği dikkate alındığında, bu kurumların önemi daha da artmaktadır. Dolayısıyla, anayasal düzlemde güvenlik ve özgürlük arasındaki dengeyi kurarken denetim mekanizmalarının etkinliği ve toplumsal meşruiyeti merkeze alan bir yaklaşım benimsemek insan haklarının korunmasının temel şartı olarak görülmelidir.

4. GÜVENLİK, HAKLAR VE ANAYASAL DENGE: NORMATİF BİR YENİDEN YAPILANMA ÖNERİSİ

Güvenlik ile temel hak ve özgürlükler arasındaki denge, anayasal devletin varlık sebebini oluşturan temel ilkelere biridir. Güvenlik, devletin en önemli görevlerinden biri olmakla birlikte, hakların sınırlandırılmasını meşru kılan sınırsız bir yetki alanı değildir. Dolayısıyla modern anayasal düzenlerde amaç, güvenliği korurken hakların özüne dokunmayan, ölçülü ve denetlenebilir bir sınırlandırma rejimi kurmaktır. Tarihsel tecrübeler, güvenlik kavramının geniş yorumlandığı dönemlerde özgürlüklerin zayıfladığını; hakların merkeze alındığı dönemlerde ise güvenlik siyasetinin daha meşru

ve insan odaklı bir nitelik kazandığını göstermektedir. Bu çerçevede güvenlik–özgürlük ilişkisinin anayasal düzeyde nasıl düzenlendiği, devlet–birey dengesinin niteliğini belirleyen temel unsurdur.

1982 Anayasası'nın esas itibarıyla güvenlik eksenli bir devlet anlayışına dayandığını söylemek, pek de yanıltıcı olmayacaktır. Şüphesiz ki, ülkeyi yeniden yapılandırma iddiasıyla yola çıkan 12 Eylül rejiminin başlıca hedeflerinden biri, zayıfladığı varsayılan 'devlet otoritesini' güçlü bir şekilde yeniden inşa etmek olmuştur. Söz konusu yaklaşım, rejimin devleti bireye ve topluma karşı koruma güdüsüyle hareket etmesine neden olmuştur. Bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin düzeni tehdit ettiğine inanan ve özgürlük ile güvenlik arasında bir zıtlık ilişkisi olduğunu benimseyen 12 Eylül rejimi, 1982 Anayasası aracılığıyla devleti bir güvenlik devleti olarak şekillendirme yoluna gitmiştir (Bulut, 2017: 1229). Bu anlayışı temellendirirken adeta herkesin birbirine karşı mücadelesinde içinde olduğu, otoritenin büyük ölçüde zayıfladığı ya da tamamen ortadan kalktığı, toplumsal güvenin kaybolduğu bir '12 Eylül Öncesi Durum' tasviri esas alınmıştır. Gerçek ya da kurgusal olsun, bu döneme ilişkin öyle bir tablo çizilmiş ki, söz konusu dönemde ne can güvenliğinden ne de mal güvenliğinden söz etmek mümkün görülmemiştir. Bu tablo, tam da Hobbes'un öne sürdüğü 'doğa durumu' varsayımını hatırlatmaktadır (Bulut, 2017: 1229). Güvenliği mutlaklaştıran bir siyasal zihniyetin, özgürlüklerin sınırlandırılmasını meşrulaştıran kurucu bir söylem üreterek anayasal düzenin karakterini belirlediği anlaşılmaktadır.

Güvenlik gerekçesiyle temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalarda belirli ilkelerin esas alınması gerektiği açıktır. Bu ilkelerin temel amacı, güvenlik ile özgürlük arasında sağlıklı bir denge kurmak ve güvenlik adına özgürlüklerin feda edilmesini önlemektir. Devlet, özgürlüğün koşulu olmakla birlikte kendi başına bir amaç değildir; dolayısıyla devlet ile birey arasındaki ilişkide, devletin birey karşısında üstün konuma yerleştirilmemesi gerekir. Bu çerçevede hak ve özgürlüklere yönelik sınırlamalar, "özgürlük kuralı, sınırlama istisna" anlayışıyla uygulanmalı ve sınırlamalara yalnızca belirli, somut koşullarda başvurulmalıdır (Bayra, 2019: 110). Güvenliğin meşruiyeti, bireyin onurunu ve özgürlük alanını koruduğu ölçüde anlam kazanmakta, sınırlama yetkisi ise ancak istisnai durumlarda sınırlı bir araç olarak kabul edilmektedir.

Küreselleşme ile dünya genelinde yeni aktörlerin ortaya çıkması ve bunların oluşturduğu yeni ilişki ağları, uluslararası sistemi daha karmaşık bir yapıya dönüştürmüştür. Söz konusu değişim, güvenlik alanında da kuramsal ve kavramsal düzeyde önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Devlet merkezli geleneksel güvenlik anlayışı önemini korumakla birlikte hem tehdit türlerinin çeşitlenmesi hem de söz konusu tehditlere yönelik geliştirilen yeni politikalar, alternatif güvenlik yaklaşımlarının giderek daha fazla benimsenmesine yol açmıştır (Gül, 2016: 316). Soğuk Savaş döneminde ağırlıklı olarak askerî güç ve sınır güvenliği ekseninde tanımlanan güvenlik anlayışı aşarak çatışma riskini artıran reelpolitik yaklaşımlar yerine, güvenlik ikilemini azaltan yeni iş birliği biçimleri ve kurumsal mekanizmalar ön plana çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve geleneksel tehditlerin zayıflaması sonrasında ortaya çıkan asimetrik tehditler, daha kapsamlı bir yaklaşımı ifade eden "bütüncül güvenlik" anlayışının güç kazanmasına neden olmuştur. Bu çerçevede toplumsal ve insani güvenlik kavramları önem kazanmıştır (Gül, 2016: 316). Küresel düzeyde yaşanan dönüşüm, bireyi, toplumu ve insanî değerleri kapsayan çok katmanlı bir anlayışın giderek daha belirleyici hâle geldiğini göstermektedir.

Güvenlik kavramı, tarihsel süreç içerisinde ağırlıklı olarak devletin varlığını ve kamu düzenini korumaya yönelik bir işlevsellikle tanımlanmış ve bu nedenle çoğu zaman birey hak ve özgürlükleriyle karşılık içerisinde konumlandırılmıştır. Ancak modern anayasal devletlerde güvenlik anlayışı, salt kamu otoritesinin tesisi ve sürdürülmesiyle sınırlı bir alan olmaktan çıkarak bireyin temel haklarının teminat altına alınması ile doğrudan ilişkilendirilmesi gereken bir kategori hâline gelmiştir. Bu bağlamda, güvenliğin mevcut normatif çerçevede yeniden tanımlanması ve insan haklarına dayalı bir perspektifle yapılandırılması gerekliliği, günümüzün çok boyutlu toplumsal ve siyasal sorunlarının da bir yansıması olarak öne çıkmaktadır.

Normatif düzeyde bir yeniden yapılanma, güvenliğe dair hâkim paradigmada köklü bir dönüşüm gerektirir. Geleneksel güvenlik anlayışı, çoğu kez istisna hâllerine yaslanmakta ve olağanüstü koşulları norm hâline getirerek, özgürlük alanlarını daraltan bir müdahale mantığını meşrulaştırmaktadır. Oysa anayasal demokrasilerde güvenliğin meşruiyeti tehditlerin bertaraf edilmesinin yanında, bireyin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına hizmet etmesine bağlıdır. Bu çerçevede, güvenlik negatif özgürlüklerin mevcudiyetinin yanında, bireyin yaşamını güven içinde sürdürebilmesine olanak tanıyacak pozitif koşulların oluşturulması anlamına gelir. Dolayısıyla güvenlik hem bir korunma hakkı hem de bir imkân hakkı olarak yeniden düşünülmelidir.

Anayasal düzlemde güvenliğin yeniden tanımlanması, birey-merkezli bir yaklaşımla hak ve özgürlüklerin korunması arasında bir denge kurulmasını zorunlu kılar. Bu bağlamda, güvenliğin tanımı ve kapsamı anayasa metinlerinde ve ilgili yasal düzenlemelerde, kamu otoritesinin korunmasının yanında kişisel dokunulmazlık, özel hayatın gizliliği, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi temel hakların gerçek manada güvence altına alınmasını da içerecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Böyle bir yaklaşım, güvenlik hizmetlerinin meşruiyetini de bireyin haklarını koruma ve güçlendirme kapasitesi üzerinden değerlendirmeyi gerekli kılar. Anayasa ve yasal mevzuat, güvenliğe dair uygulamaların keyfiliğe açık olmasını engelleyecek şekilde açık, sınırlı ve ölçülü kurullarla donatılmalıdır.

İnsan haklarına öncelik veren güvenlik stratejileri ise bu normatif dönüşümün uygulamadaki yansımaları oluşturur. Bahsi geçen stratejiler, güvenliğe ilişkin kurumsal yapıların ve uygulayıcı aktörlerin, insan onurunu temel alan bir anlayışla yeniden şekillendirilmesini içerir. Güvenlik politikalarının hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde hesap verebilirlik, şeffaflık ve katılımcılık gibi demokratik ilkeler esas alınmalıdır. Bu stratejik dönüşüm, güvenliğin toplumsal bir hak olarak ele alınmasını; bireylerin güvenliğini sağlama sorumluluğunun kamu otoritelerinin yanında, toplumun tüm kesimlerinin katılımıyla yürütülecek çok aktörlü bir süreç olarak anlaşılmasını da beraberinde getirir.

Nihayetinde, güvenlik anlayışının normatif bir yeniden yapılanmaya tabi tutulması, demokratik toplum düzeninin yeniden inşasına dair somut bir gerekliliktir. Söz konusu yeniden yapılanma, güvenlik kavramının özgürlükler karşısında konumlanan bir istisna hâli olmaktan çıkılarak özgürlüklerin güvencesi ve tamamlayıcısı olan bir anayasal değer hâline gelmesini hedeflemelidir. İnsan haklarına öncelik veren, bireyi merkez alan ve hukuki denetimi esas alan güvenlik stratejileri, bu hedefin gerçekleşmesi için büyük önem arz etmektedir.

Güvenlik alanında normatif bir çerçevenin uygulanabilir hâle gelebilmesi, teorik ilkelerin somut ve denetlenebilir mekanizmalarla desteklenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda, güvenlik tedbirlerinin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisini önceden değerlendiren haklar üzerindeki etki incelemesinin yapılması; güvenlik politikalarında şeffaflığın artırılması ve parlamenter denetimin güçlendirilmesi; güvenlik kurumlarının hesap verebilirliğinin kurumsal düzeyde geliştirilmesi; güvenliğin topluma ait bir süreç olduğu anlayışıyla sivil toplumun ve yerel aktörlerin karar süreçlerine katılımının sağlanması ve dijital gözetimin genişlediği günümüzde kişisel verilerin korunmasına yönelik güvence mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bahsi geçen noktalar, güvenlik ile özgürlük arasındaki ilişkinin çatışma temelinden çıkarılarak insan haklarını koruyan ve anayasal meşruiyeti destekleyen bir dengeye oturtulmasını mümkün kılma kapasitesine sahiptir.

SONUÇ

Anayasal devlet ilkesi, çağdaş hukuk devletlerinin temel yapı taşı olup bireyin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, devletin yetki kullanımını hukuki ve anayasal sınırlar içerisinde denetim altına alan bir yönetim biçimini ifade eder. Bu ilkedan sapma, hukuk devleti ilkesinin zedelenmesinin yanında, demokratik meşruiyetin aşınmasına yol açar. Çalışmada ele alındığı üzere, insan hakları ile güvenlik arasında kurulan denge, anayasal devlet anlayışının sınırladığı en kritik alanlardan biridir. Söz konusu dengenin bozulması, çoğu zaman temel hakların güvenlik gerekçesiyle aşırı biçimde sınırlandırılmasına, bireylerin anayasal güvencelerden yoksun bırakılmasına ve kamu otoritesinin hukuki denetimden azade biçimde hareket etmesine neden olabilmektedir.

Güvenliğin, anayasal düzende tanınan hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran veya işlevsizleştiren bir araç olarak kullanılmaması gerektiği açıktır. Anayasal devletin temel mantığı, birey-devlet ilişkisinin asimetrik bir güç ilişkisinden ziyade, hukuki normlara dayalı bir denge üzerine inşa edilmesini gerektirir. Bu bağlamda güvenlik ile özgürlük arasında kurulacak dengenin, anayasal ilkelerle uyumlu, öngörülebilir, ölçülü ve demokratik toplum düzeniyle bağdaşır nitelikte olması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında ulaşılan temel sonuçlardan biri, anayasal devletlerin istisna hâllerinde dahi, hukuk devleti ilkesini terk etmemesi gerektiğidir. Ayrıca güvenlik ve insan hakları mefhumu birbirinin yerine ikame edilecek durumda değildir. Zira güvenliğin sağlanması, insan haklarının işler düzeyde olduğu bir toplumsal yaşamın temelini oluşturur. İnsan hakları kavramının yerleşik hâle gelmesi ise fiziki ve ontolojik manada bireylerin kendini güvende hissetmesini sağlar. Söz konusu durum, toplum huzurunu sağlam temellerle inşa ederek toplumsal sorunların kaynağında çürütülmesine olanak sağlayacaktır. Dolayısıyla her iki kavramı birbirine feda etmek ya da karşıt görerek aşınmalarına sebebiyet vermek, toplumun faydasına hizmet etmek yerine toplumsal huzursuzluğa sebebiyet verebilecek düzeydedir. Bu noktada, birbirinin tamamlayıcısı niteliği taşıyan bu iki kavram arasında dengenin sağlanmasında hukukun ve demokrasinin temel ilkelerini içselleştirmiş anayasalar büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak güvenliğin mutlaklaştırılmasından ziyade, insan haklarının ve hukuki güvencelerin bulunduğu bir kamu düzeninin tesis edilmesi, anayasal devlet anlayışının varlık şartı olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenlik politikalarının anayasal sınırlar içinde şekillenmesi hem kamu otoritesinin keyfilikliğini önlemekte hem de bireylerin devlete olan güvenini güçlendirmektedir. Hak ve özgürlüklerin etkili biçimde güvence altına alındığı bir düzen, toplumsal barışın ve siyasal istikrarın sürdürülebilirliğini desteklerken, demokratik meşruiyetin de kurumsal temellerini sağlamlaştırmaktadır. Dolayısıyla

anayasal devletlerde güvenlik, özgürlükleri daraltan bir tehdit olarak değil, hak temelli bir toplumsal düzenin devamını sağlayan tamamlayıcı bir unsur olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Hasan (2019). **Kamu Güvenliği Politikaları: Yerelden Küresele**, Editör: **Hasan Acar**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- ACAR, Ünal ve Ömer Urhal (2007). **Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm**, Adalet Yayınları, Ankara.
- ACARAY, Deniz ve Ömer Özkaya (2022). **Hukuk Devleti ve Polis. Farklı Açılımlarla Hukuk Devleti ve Güvenlik**, Editör: Ömer Özkaya, Adalet Yayınları, Ankara.
- AĞIR, Bülent Sarper (2015). "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 22, ss. 97-131.
- AKÇAOĞLU GÜVENÇ, Müge (2018). "Modern Anayasal Demokrasilerde Anayasanın Meşruiyeti: Schmitt ve Habermas'ın Kuramlarının Karşılaştırmalı İncelemesi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 51, Sayı: 2, ss. 1-25.
- AKTAN, Coşkun Can (2011). "Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 189-199.
- ASLAN, Özer (2023). **Anayasal Boyutuyla İnsan Hakları: Türkiye Örneği**, Yayın Numarası: 833883, Doktora Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- AYBAY, Rona (1978). "Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 1-2, ss. 59-82.
- AYVERDİ, İlhan (2010). **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- BAYRA, A. Ersin (2019). "Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a", **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı: 1, ss. 93-130.
- BULUT, Nihat (2017). **Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü Hukuk Devletinde Özgürlük Güvenlik İlişkisi**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.
- ÇİFTÇİ, Ahmet (2015). **Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları**, Gündüz Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.
- ÇITAK, Emre (2017). **Güvenlik ve İstihbarat**, YeniYüzyıl Yayınları, Ankara.
- DUMAN, Fatih (2020). **Siyaset Bilimi**, Editör: **Halis Çetin**, Orion Yayınları, Ankara.
- EMEKLİER, Bilgehan (2011). "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 3, ss. 99-124.
- ERDOĞAN, Mustafa (2010). **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- GÖREN, Zafer (2018). **Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, 3.Baskı, Ankara.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (2002). **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitabevi, 10. Baskı, Ankara.
- GÜL, Murat (2016). "Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 1, ss. 303-320.

- GÜLER, Hasan ve Beritan Kalkan (2023). "Değişen Güvenlik Paradigması Üzerine Eleştirel Bir Okuma", **Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 12, ss. 20-42.
- HEYWOOD, Andrew (2015). **Siyasetin Temel Kavramları**, Çev. Hayrettin Özler, Liberte Yayınları, Ankara.
- HOBBS, Thomas (1992). **Leviathan**, Çev. Semih Lim, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- KAVSIRACI, Ozan (2020). "Klasik Realizm-Güvenlik İlişkisi Çerçevesinde Türkiye'nin İç Güvenlik Politikaları (1923-1960)", **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 18 Armağan Sayısı, ss. 117-128.
- KESKİNSOY, Ömer ve Semih Batur Kaya. (2021). "Hukuk Devletinin Kanun Devletine Anayasal Devletin Anayasalı Devlete Evrilmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 70, Sayı:3, ss. 1147-1206.
- LOCKE, John (1960). **Two Treatises of Government**, Cambridge University Press, Cambridge.
- OĞUZLU, Tarık (2008). "Demokrasi, İnsan Hakları ve Güvenlik: Kuramsal Bir Analiz", **Demokrasi Platformu Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 16, ss. 15-23.
- ÖZBUDUN, Ergun (2017). **Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve Siyasal Elitlerin Tepkisi**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.
- SEVEN, Gülşen (2023). **Demokrasi: Kavram, Kurum, Süreç**, Editör: **Menderes Çınar**, İletişim Yayınları, Ankara.
- ŞAKAR, Z. (2024). "Psycho-Political Reasons of Rising Populism and Populist Movements", **The Journal of Political Psychology**, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 6-22.
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜSTEŞARLIĞI (2017). **Güvenlik Terimleri Sözlüğü**, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.
- VATTEL, Emer de (1844). **The Law of Nations; or, Principles of the Law of Nature Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns**, Editör: Joseph Chitty, T. & J. W. Johnson, Philadelphia.
- YAYLA, Atilla (2018). **Anayasa Teorisine ve Hukukuna Giriş**, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- YAZAR, Ertuğrul (2023). "Sınır Güvenliği ve Göç Yönetiminde İnsan Hakları Dilemması – Human Rights Dilemma in Border Security and Migration Management", **AICMES 4th International Conference on Current Scientific Studies**, ss. 250-258.
- YAZICI, Serap (2017). **Kuruluşundan Bu Yana Türk Anayasa Mahkemesinin Değişen Rolü**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.
- YILDIZ, Ali (2008). "Güvenlik: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış", **Demokrasi Platformu Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 16, ss. 1-14.

YILMAZ, Abdullah ve Halil Yasin Tamer (2022). **Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematığı**, Editör: **Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir**, Ekin Yayınevi, Bursa.

ANAYASAL DEVLET İLKESİ BAĞLAMINDA
İNSAN HAKLARI İLE GÜVENLİK ARASINDAKİ DENGE